

JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS AND POLITICAL SCIENCE STUDIES

ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE SİYASET BİLİMİ ÇALIŞMALARI DERGİSİ

e-ISSN: 2792-0984

KİTAP İNCELEMESİ

Türkiye'nin Dış Politikası, Oral Sander & Melek Fırat
Ankara, İmge Yayınevi, 2020, 5. Baskı, ISBN: 978- 975- 533- 231-4

Ömer Taha KARABULUT

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler - Tarih

Email: karabulutomertaha@gmail.com

Gönderildi: 15 Ocak 2022 & **Kabul Edildi:** 11 Mart 2022

Atıf: Karabulut, Ömer T. (2022). [Kitap İncelemesi, Türkiye'nin Dış Politikası, Oral Sander&Melek Fırat]. *Journal of International Relations and Political Science Studies*, (4), 57-61

Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Derneği | International Relations Studies Association
Journal of International Relations and Political Science Studies

E-mail: dergi@tuicakademi.org

All rights of this paper are reserved by the *International Relations Studies Association (TUIC)*. With the exception of academic quotations, no parts of this publication may be reproduced, redistributed, sold or transmitted in any form and by any means for public usage without a prior permission from the copyright holder. Any opinions and views expressed in this publication are the author(s)'s and do not reflect those of the *TUIC*, editors of the journal, and other authors.

Türkiye'nin Dış Politikası, Oral Sander & Melek Fırat
Ankara, İmge Yayınevi, 2020, 5. Baskı, ISBN: 978- 975- 533- 231-4

Ömer Taha KARABULUT

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler - Tarih

Email: karabulutomertaha@gmail.com

Gönderildi: 15 Ocak 2022 & **Kabul Edildi:** 11 Mart 2022

Türkiye Cumhuriyeti dış politikası, çok büyük bir titizlikle incelenmesi gereken umumi bir konudur. Siyaset bilimciler bu konu hakkında yıllardır yeni doküman ve kaynak üretmektedirler. Bu kadar önem arz eden bir konuyu ele almak isteyen yazar; tarihçi ve sosyal bilimci, hem konu hakkında iyi bir bilgi birikimine, hem de yüksek derecede analiz ve yorumlama yeteneklerine sahip olmalıdır. Bunun en güzel örneğini, değerlendirmesini yapmış bulunduğum ve Dr. Melek Fırat tarafından hazırlanan bir derleme olan “*Türkiye'nin Dış Politikası*” adlı kitabın içindeki tüm makalelerin yazarı “*Oral Sander*”in kaleminde görmekteyiz.

Oral Sander, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu olup, akademik kariyerini yurtdışında tamamladıktan sonra tekrar anavatanına dönmüş ve sayısız olan çalışmalarına burada devam etmiştir. Türkiye'nin Dış Politikası adı altında Oral Sander'in makaleleri biz okurlarla paylaşan bu derlemede, önsöz dahil olmak üzere on üç bölüm bulunmaktadır. İlk cümlesinden sonuna kadar, realist ve objektif bir bakış açısıyla analiz ve yorumlama yaptığım bu eser, Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikasına ilgi duyan bir okurun beklentilerini tatmin etmektedir. Genel itibarıyla, Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikası hakkında ciddi bilgiye ve analize ihtiyaç duyanlar için bu kitap güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Yazar konuya genel ve yerinde bir giriş yapmakta olup, tarih disiplini disiplin yapan ve biz interdisipliner uluslararası ilişkilerciler tarafından hakim olunması gereken bir takım dinamiklere değinerek, bilmukabele olayı nasıl kavradığına dair güzel bir ön gösterim sunmaktadır. Olay-olgu, neden-sonuç, ve zaman kavramlarını ustaca ele alan ve sağlam kaynaklara dayanan yazar, konuları çeşitlendirerek okur için yeni araştırma yapma hissiyatı uyandırmaktadır. Olayları kronolojik bir şekilde sıralayan yazar; neden-sonuç ilişkisinde kısa

vadeli değil, uzun vadeli “*longue-duree*” bir anlatımı tercih etmektedir. Buna örnek olarak, Bulgaristan ile olan dış ilişkilerin, Türkiye’nin ilk zamanlarına hatta Osmanlı’ya dayandırılabilceğini, göçmen krizinde üstü kapalı bir şekilde belirtmekten geri durmamaktadır (Sander, 2020). Bağlı olduğu kaynakların sayısı ve kaynakların güvenilirliği Türk Dış Politikası konusunun gerçekliğine de olumlu düzeyde dem vurmaktadır. 20. yüzyılın diplomatik ve siyasi tarihini ve olaylarını, analizleri ve yorumlarıyla anlatan yazar, ezelden beri var olan “*Avrupa Hegemonyası*”nın gücünü kaybettiği ve ona bağlı olan devletlerin, ondan birer birer ayrılıp üçüncü Dünya devletleri kategorisini oluşturup Dünya arenasına girmelerini ve bu tür devletlerin bu arenada kendilerini gösterebilmek için ne tür hamleler yapmaları gerektiği analizinde bulunup, bunu okurlarına bir kılavuz niyetine sunmaktadır (Sander, 2020). Aynı zamanda, Doğu’da kapalı bir kutu olan Çin Devleti’nin yükselişi, diğer Güneydoğu Asya ülkelerini domine edişi de yazarın bu konuda karşılıklı-bağımlı teoriye örnek teşkil edecek güçlü ve realist açıklamalarıyla desteklenmektedir (Sander, 2020). Dahası yazarımız, Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa Tarihinin bittiği ve Dünya Tarihinin başladığı gerçeğine değinmekle analizdeki ustalığını konuşturmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuyla beraber, Önder Mustafa Kemal Atatürk’ün benimsediği politikaları, yerinde betimlemelerle okurlara aktaran yazar; Avrupai ulus-devlet modeli, Yurtta sulh cihanda sulh ve çağdaş Türk toplumu hedeflerinin, Türk toplumunu asimile etmek değil, onun daha ötesinde, gericiliğin gölgesinde kalmış olan Türk devletini o dönemin “*Medeniyeti*” olarak görülen Avrupai yaşantıya çekmeye çalıştığını söylemektedir. Gerçekten çok hayati bir ince çizgi olan, M. Kemal Atatürk’ün bu yenilik çabalarını yaparken “*Batı Emperyalizmine*” karşı olduğunu söylemekle yazar, günümüzde bile tartışılmaya devam eden bu konunun açığa çıkmasına yardım etmektedir (Sander, 2020). Başka bir açıdan, sınırları fazla olan ülkelerin oluşturduğu tehdite değinen yazar, SSCB ile sınır olmanın verdiği hoşnutsuzluğu, bu nedenle ABD yanlısı olmayı ve Arap ile Orta Doğu ülkelerinin Türkiye’ye karşı duyduğu Doğu Bloku yanlısı bakış açısının sebebinin yine bu ülkelerin SSCB ile iyi geçindiği ve sınır olmadığı gerçeği analizinde bulunmasıyla usta bir çıkarımda bulunmaktadır (Sander, 2020). Arap devletleri ve Türkiye’nin dış politikasına nötr bakmaya çalışsa da yerine göre İttihat ve Terakki-Jön Türkleri Arapları kışkırttığı sebebiyle olumsuz bir gözle bakan yazar, genel olarak “*Neden baştan beri Arap-Türk ilişkileri kötü?*” sorusuna; Soğuk Savaş, sınırlar, Arap-İsrail savaşından nükteler vererek cevaplamaktadır (Sander, 2020). Türkiye Cumhuriyeti’nin batı bağlantısına da değinen yazar, Türkiye’nin kendine sorduğu: “biz tek taraflı bir sandalyede mi oturacağız yoksa döner bir sandalyede mi oturacağız?” sorusunu sorarak ileriki yazılarında neyi okurlarıyla paylaştığının sinyalini vermektedir (Sander, 2020). Metinde genel olarak liberal-realist bir analize sahip olan

ve büyük çıkarımlarda bulunan yazar, Türk devletinin 1930'lardan süregelen Avrupa topluluğunun bir parçası olmak, Ortadoğu'daki gelişmelere nötr olup bölgedeki istikrarını koruma gayesi ve Balkanlardaki başarısız antlaşma denemelerini de, Bosna katliamı gibi yerinde çıkarımlarda bulunarak okura yapboz parçalarını dizmeyi öğretir gibi konuyu kavramasını sağlamaktadır.

Genel hatlarıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla beraber başlayan diplomatik serüveni anlatan yazar, özellikle ABD-SSCB ekseninde durup Türk Dış Politikasında yaşanan karşılıklı-bağımlı ilişkileri, çıkar ilişkileri gibi dinamikleri bu perspektiften yorumlamıştır. Eserin ilk bölümünde bir tarihçi edasıyla bize, tarihin amacını, aracını ve yöntemini sunan Fırat ve Sander, sonraki bölümde Dünya üzerinde var olan yedi kıtadaki önemli ve etkili ülkeleri ve kuruluşları, ilk bölümde olan direktiflerdeki gibi spesifik-objektif ve yerine göre liberal-realist bir şekilde incelemektedir. Aynı zamanda Mustafa Kemal Atatürk'ün "*Çağdaş Ulus Devlet*" teorisinin, Atatürk sonrası Türkiye Devleti'nin üzerindeki hatırı sayılır olmayan etkisi üzerinde durulan diğer bir önemli unsurdur. Zaman zaman konusunu basite indirgeyen ve özelleştiren yazar, küresel Türk Dış Politikası yerine bölgesel Türk Dış Politikasını anlatmayı yeğlemiştir. Bulgaristan, Yunanistan, diğer Türk devletleri ve Arap devletlerinin bağımsızlıklarından itibaren Türk devletleriyle (Osmanlı - Türkiye) olan münasebetine ayrı bir parantez açan yazar, konuyu çeşitlendirerek Türk Dış Politikasının meşakkatli yolunu bize çizmiştir.

Ortaya koyduğu "*dönüşüm*" modeli ve "*longue duree*" uzun vadeli sebep-sonuç ilişkisiyle kronolojik sıraya ehemmiyet gösteren yazar Avrupa hegemonyasının çöküşü safhasına, Birinci Dünya Savaşındaki askeri başarısızlıkların değil, ABD'nin savaşa girmesiyle başladığını söyleyip okurun kafasında soru işaretleri bırakmaktadır. Bilakis, Prusya'nın, Osmanlı'nın ve diğer ittifak güçlerin askeri başarısızlıkları ABD'nin savaşa girmesi kadar etkililerdir. Milli Şef İsmet İnönü'nün başarılı ikinci Dünya Savaşı politikasını ve Mustafa Kemal Atatürk'den miras olarak aldığı üç maddenin doğruluğunu veya yanlışlığını maalesef ele almayan Dr. Sander'in eksikliğinin üstüne, Dr. Fırat'ın direkt SSCB- Türkiye ilişkilerine, ardından Demokrat Parti'nin ülke ekonomisine verdiği aşırı liberal sisteme yer vermesi konular arasında büyük bir uçuruma neden olmaktadır. Aynı zamanda dönemin hükümetlerinin, 1947-1951 yılları arasında, ABD yardımlarını kendilerine zorunluluk olarak gören ve Türk toplumunu, süt tozu, gibi ya da tüketilmesi için "*Zeytinyağlı yiyemem aman*" gibi bir halk müziği yayımlanan margarin gibi ABD menşeli metaları, Türk toplumuna sokarak, M. Kemal Atatürk'ün engellemeye çalışmış olduğu "*Batı emperyalizmine*" yol açmış olduğu gerçeği, bu bölümün başından sonuna kadar duymak istediğim ve değinilmesini temenni ettiğim bir parça

oldu. 20. yüzyıl tarihine sadece Türkiye'nin değil, tüm Dünya'nın gözüyle bakan yazar, konuya oldukça güzel bir giriş yapmaktadır. Yazar, uluslararası anarşik arenada, başat bir gücün olmasının gerekliliğinin ve bunun “*Milletler Cemiyeti*” gibi değil de “*Birleşmiş Milletler*” gibi olması gerektiğini ve barışın hep böyle sürebileceğini aktarmaktadır. Aynı zamanda yazar, silahsızlanmanın her ülkenin yararına olacağına değinmektedir, hatta Birleşmiş Milletler'in ülkeleri silahsızlandırmasını tam bir başarısızlık olarak görmektedir. Fakat işin garip yanı Birleşmiş Milletler'in daimi üyesi olan ve silahlanma karşıtı olan ABD her ne kadar yazarımızın bahsettiği barış yanlısı tarafta da dursa, 2001 saldırıları sonrası bu düşünceye tam manasıyla ters düşecek bir tavır sergilemektedir (Erdem, 2014). İkinci Dünya savaşıdan sonra Türkiye ile ABD yakınlaşmasını tamı tamına Türkiye ve ABD çıkarlarına uyduran yazar, bu iki ülkenin temel gayesinin komünizmden kurtulmak olduğunu söylemektedir. Fakat buna ABD ve Türkiye'nin ortak çıkarı dememiz dış politika analizi için yetersiz olmaktadır. ABD ve Türkiye'nin “*bölgesel çıkarları*” hatta ve hatta ABD ve Türkiye'nin birbirlerine karşılıklı bağımlı olduklarını söylemek gayet yerinde bir kullanım olmaktadır. ABD'nin nükleer füze başlıklarını jeopolitik konumu sebebiyle Türkiye'ye yerleştirerek SSCB'ye ultimatome vermesi, Türkiye'nin de buna karşılık para yardımları alması bu analizi doğrular niteliktedir.

İnterdisipliner bir perspektif kullanan yazar sayılı kısımlarda, kitabın konusu hakkında uzman olan okura, anlaşılması zor “*mantık*” hesaplamaları yaptırdığından mütevellit, okur, konuyla ani bir kopma yaşayabilmektedir. Bahsettiği tarihçilerin görüşlerine, öznel bir görüş katmayı ustalıklı başarılan yazar, temel olarak alınan bazı tarih ekollerine de atıf yapmayı unutmamış olup konular arasında sırayla ve teker teker bir bağlam kurabilmektedir. Kitap boyunca sade ve anlaşılabilir bir yazı ortaya koyan yazar, yaptığı kelime seçimleri ve anlatım biçimiyle okurla metin arasında güçlü bir köprü kurmaktadır. Her bölümün sonunda, konuların derlenerek özet olarak geçirilmemesi ise büyük bir eksiklik. Sonuç olarak, kitap ilk cümlesinden son cümlesine kadar okuru çeken ve yapılan analizlerle umumi derecede tatmin eden bir eser niteliğindedir. Yazarın konuları birbirine bağlaması, kronolojik sıraya riayet edişi ve çıkarımları , Türk Dış Politikasına ilgi duyan okuyucuyu oldukça memnun kılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahmad, Feroz. (2019). *The Young Turks: Struggle for the Ottoman Empire, 1914-1918*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,
- BBC. (2014). “Battle of the Marne: 6-10 September 1914” Accessed April 25, 2022. https://www.bbc.co.uk/history/worldwars/wwone/battle_marne.shtml.
- Çavdar, Tevfik, (1995). *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Erdem, Engin. (2014). “Bölüm D13”, Ş. Kardaş, & A. Balcı. (ed) *Uluslararası İlişkilere Giriş*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Ortaylı İlber ve İsmail Küçükkaya. (2012). *Cumhuriyetin İlk Yüzyılı 1923-2023*. İstanbul: Timaş Yayınevi.
- Sander, Oral ve Melek Fırat. (2020). *Türkiye'nin Dış Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.